

СУЧАСНИЙ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ АЗЮЛЬНО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС

Галицька О. Б.

ВСТУП

Проблема правового дискурсу, його типології та методології привертає увагу багатьох міждисциплінарних учених. Лінгвісти, правники, соціологи, психологи та комунікавісти послуговуються різними підходами та методами дослідження. Гострою лишається проблема однозначного трактування правового дискурсу не тільки у сучасній соціогуманітаристиці, а й буквально в кожній галузі знань. Це засвідчують численні тлумачення цього поняття вченими різних спеціальностей. Найпоширеніше в українському мовознавстві тлумачення «правового дискурсу» здійснюється у рамках державно-правових систем на основі національних нормативних текстів, виконання яких забезпечується апаратом і механізмами державної влади¹. Звичайно, існує багато інших трактувань терміну «правовий дискурс», але в ракурсі аналізу заявленої теми дослідження таке розуміння є достатнім.

«Правовий дискурс» має свою специфіку на всіх стадіях правового регулювання, що припускає можливість виявлення особливостей протікання правової комунікації не лише на стадії правозастосування, а й на усіх інших стадіях: правотворчість, правореалізація, правозастосування, правове виховання, правовідносини, юридична практика². Аби не заплутатися у хаосі подібних термінів і визначень та мати реальну перспективу осмислення проблематики, необхідно чітко відрізнити практику мультилінгвістичного дослідження самого феномена «правовий дискурс» від практики досліджень усіляких застосованих підходів «правового дискурсу».

Аналізуючи поняття «правовий дискурс» у сучасних дослідженнях гуманітарного профілю, простежуємо у більшості

¹ Кравченко Н. К. Интерактивное, жанровое и концептуальное моделирование международно-правового дискурса. Київ : Реферат, 2006. С. 59.

² Храмцова Н. Г. Теория правового дискурса: базовые идеи, проблемы, закономерности : монография. Курган: Изд-во Курганского гос. ун – та, 2010. С. 81.

випадків ототожнення вживання таких термінів, як юридичний дискурс, конституційно-правовий дискурс, політико-правовий дискурс, нормативно-організаційний дискурс, соціально-юридичний дискурс, судовий дискурс³. Важливо врахувати, що в неозорій множині різних типів дискурсу та їх тлумачень немає і не передбачається такого його типу та тлумачення, котрі можна було б вважати єдино доцільними та доречними. Однак ми послуговуватимемося у цьому дослідженні терміном «правовий дискурс». Правовий дискурс – це не тільки результат правового мислення, який виявляється в мовно-знаковій формі, а й підсумок певної методологічної роботи, яка відбувається в головах юристів чи тих, хто намагається висловлювати свої думки юридичною мовою⁴. Правовий дискурс, на думку Н. Г. Храмцової, слід аналізувати в контексті юридичної комунікації, юридичної діяльності та юридичної практики, тобто в синергії традиційних предметів і об'єктів вивчення правового дискурсу з відповідними правовими контекстами й утвореннями (практикою, діяльністю, комунікацією, навчанням, розвитком)⁵.

З огляду на те, що європейська правова система – це жива грибниця неозорої розмаїтості дискурсивних правових практик, неважко збагнути, що грибниці правових дискурсів постійно розростаються, і, як наслідок, можемо виокремити такі найпоширеніші різновиди правового дискурсу: авторсько-правовий, адміністративно-правовий, господарсько-правовий, екологічно-правовий, земельно-правовий, конституційно-правовий, кримінально-правовий, митно-правовий, муніципально-правовий та міжнародно-правовий дискурси.

1. До поняття «азюльно-правовий дискурс»

У центрі цієї міждисциплінарної розвідки перебуває азюльно-правовий дискурс, який уперше у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві є об'єктом монографічного дослідження та потребує осмислення у певному синтезі як свого особливого соціального явища, так і як лінгвокомунікативного феномена. Азюльне-правове мислення трактуємо як різновид інтелектуально-пізнавальної

³ Храмцова Н. Г. Теория правового дискурса: базовые идеи, проблемы, закономерности : монография. Курган: Изд-во Курганского гос. ун – та, 2010. С. 60.

⁴ Там само. С. 20.

⁵ Там само. С. 79.

діяльності індивідів, яка проявляється в розумінні права притулку, права про надання та отримання притулку. Тобто азюльно-правове мислення становить собою процес розуміння азюльно-правової дійсності, яка оточує індивіда, засвоєння ним комплексу азюльно-правових знань, яке проявляється в азюльно-правовій діяльності, в усвідомленні азюлантом своїх потреб і припускає азюльно-правову культуру критично мислячого індивідуума. Мова азюльного права є специфічною, тому що складається з азюльно-правових термінів і понять. Як справедливо зазначає Н. Г. Храмцова, мислити поняттями означає мислити по-сучасному, цивілізовано, грамотно⁶. Тому актуальним залишається формування відповідного науково-поняттєвого тезаурусу у сфері німецько-українського азюльно-правового дискурсу.

У контексті означених проблем видається значимим аналіз суспільної інтеграції та деінтеграції у європейському мультиетнічному просторі на прикладі дослідницьких проєктів «Negative Klassifikationen. Ideologien der Ungleichwertigkeit in den symbolischen Ordnung gegenwärtiger Sozialgruppen» і «Integration und Assimilation im Milieu des Fußballsports»⁷.

Азюльне право трактуємо «як інститут міжнародного або національного права, за яким особа може просити та отримати притулок, а відповідно й захист у іноземній державі, після чого на законних підставах у ній перебувати невизначений строк, не бути виданою країні громадянства (походження) та користуватися правами і свободами як іноземець або особа без громадянства»⁸. Основними міжнародно-правовими актами, що регулюють питання азюльного права, є: Загальна декларація прав людини (1948), Декларація Генеральної Асамблеї ООН про територіальний притулок (1967); Гаванська конвенція про право притулку (1928). У статті 26 другого розділу «Права, свободи та обов'язки людини і

⁶ Храмцова Н. Г. Теория правового дискурса: базовые идеи, проблемы, закономерности : монография. Курган: Изд-во Курганского гос. ун – та, 2010. С. 11.

⁷ Mittendrin im Abseits. Ethnische Gruppenbeziehungen im lokalen Kontext / Neckel S., Soeffner H.-G. (Hrsg.). Wiesbaden: VS, 2008. 251 S.

⁸ Шумило М. М. Азильне право. *Велика українська енциклопедія* : у 30 т. / проф. А. М. Киридон (відп. ред.) та ін. 2016. Т. 1 : А – Акц. URL: https://vue.gov.ua/Азильне_право.

громадянина» Конституції України також передбачено можливість надання іноземцям та особам без громадянства притулку в Україні⁹.

У фокусі уваги лінгвістів уже перебувало жанрове та концептуальне моделювання міжнародно-правового дискурсу, тобто дискурсу, який виконує унікальну інституційну роль у створенні правил загальнолюдського гуртожитку, узгоджених державами з позицій універсальних принципів справедливості¹⁰. За своєю комунікативною природою міжнародно-правовий дискурс є дихотомічною єдністю нормовстановлювального начала, правової «монологічності» і міждержавної, міжкультурної «діалогічності». Міжнародний, тобто міжкультурний, міжнаціональний, міжгруповий, міжблоковий характер комунікації припускає необхідність узгодження гетерогенних інтересів і стратегій комунікантів міжнародно-правового дискурсу. Правовий або нормовстановлювальний характер дозволяє встановлювати єдині, гомогенні стандарти поведінки, висуваючи на перший план статус узагальненого комуніканта міжнародно-правового дискурсу, дискурсивної спільноти¹¹.

Однак поза увагою залишається саме сучасний європейський азіально-правовий дискурс як різновид міжнародно-правового дискурсу, який здійснює безпосередній вплив на розроблення найбільш демократичної, миролюбивої та гуманістичної частини національних та міжнародних законодавств, які імплементують міжнародні обов'язки держав-членів Європейського Союзу щодо захисту прав людини загалом та права про отримання притулку зокрема, особливо в умовах воєнного стану в Україні. Адже надання Україні статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу 23.06.2022 року юридично закріпило на загальноєвропейському рівні **євроінтеграційний вибір** українського народу.

У нашому випадку сплеск уваги до азіально-правового дискурсу викликано необхідністю побудови моделей правової поведінки азіолантів у сфері правової комунікації Європи під час війни 2022 року. Звернімося до статистичних відомостей: «станом на 2019 р. у ФРН п'ята частина мешканців мала іноземне коріння і серед них

⁹ Конституція України. Стаття 26. URL : <https://konstitutsiya.com.ua/st-26> (дата звернення: 21.07.2022).

¹⁰ Кравченко Н. К. Интерактивное, жанровое и концептуальное моделирование международно-правового дискурса. Київ : Реферат, 2006. С. 59.

¹¹ Кравченко Н. К. Интерактивное, жанровое и концептуальное моделирование международно-правового дискурса. Київ : Реферат, 2006. С. 253.

кілька мільйонів мусульман. Більшість із них турки, але також вихідці з Південно-Східної Європи, Південно-Східної Азії і країн пострадянського простору»¹². Слід наголосити, що «за останні 50 років кількість мігрантів у глобальному вимірі збільшилася з 93 до 258 мільйонів осіб, а самі міграційні процеси стали все більш різноманітнішими»¹³. Станом на вересень 2021 року до Федерального відомства у справах мігрантів та біженців ФРН було подано 13.849 клопотань про надання притулку. Азюлянти походили з таких країн (наведено у порядку кількісного співвідношення азюлянтів – від більшої до меншої): Сирія, Афганістан, Ірак, Туреччина, Північна Македонія, Молдова, Грузія, невідома країна, Сомалі, Албанія.¹⁴

Російське вторгнення в Україну у лютому 2022 року змусило багатьох громадян України тікати до Європи, зокрема до Німеччини та Австрії, та просити там притулку. Оскільки правові норми у сфері азюльного права часто змінюються, актуальним, особливо тепер, залишається знання основних понять азюльно-правового дискурсу та їх українських відповідників. Адже біженці з України доволі часто потребують допомоги кваліфікованого перекладача щодо правильного оформлення та перекладу юридичних документів.

У фокусі уваги цього розділу монографії знаходиться азюльно-правовий дискурс, який реалізується в мультидисциплінарній перспективі, яка поєднує у собі дискурс, пізнання, так званий інтерфейс між дискурсом і суспільством, історично-політичний та культурний виміри. Поняття, які аналізуються у розділі, присвячені дослідженню сучасного європейського азюльно-правового дискурсу – терміну складному і далеко неоднозначному. Тому зупинимося на ньому більш детально.

Європейський азюльно-правовий дискурс (від фр. *asile* – сховище, притулок, пристановище, з лат. *asylum*, грец. *ἄσυλος*, букв. – місце, де не грабують, від *ἀ* – заперечна частка і *σύλη* – грабунок) трактуємо як регламентовану відповідними історичними та

¹² Кудряченко А. І. Федеративна Республіка Німеччина : засади демократичного сходження : монографія. Київ : Фенікс, 2020. 656 с.

¹³ Батичко Д. Європейська освітня міграційна політика: виклики для України. *European Political and Law Discourse*. 2020. Vol. 7, Issue 2. P. 80. Doi: 10.46340/eppd.2020.7.2.10.

¹⁴ BAMF – Asylgeschäftsstatistik September 2021. URL: <https://www.bamf.de/SharedDocs/Meldungen/DE/2021/211006-asylgeschaeftsstatistik-september.html> (дата звернення: 03.11.2021).

соціокультурними кодами смислоутворювальну та відтворювальну діяльність, спрямовану на формулювання норм, правове закріплення, легімацію, регулювання і контроль отримання та надання азюльного права в Європі. Код трактуємо як соціально зумовлений варіант мови, яким користується суб'єкт азюльного права в силу його соціального статусу. Такий дискурс-аналіз має на меті вивчити фундаментальні стосунки на більш локальному рівні, мікрорівні, тобто на рівні повсякденних взаємодій, у які залучено азюлянтів.

2. Сучасний європейський азюльно-правовий дискурс: основні характеристики та фреймова організація

Проаналізуємо азюльно-правову процедуру надання притулку у Німеччині та Австрії у 2022 році з використанням фреймового підходу. Фрейм тлумачимо як когнітивну структуру, яка репрезентує стереотипні ситуації.¹⁵

Отож згідно Женевської конвенції про статус біженців притулок надається, якщо біженець може переконливо викласти, що його переслідують у рідній країні або ж йому там загрожує переслідування у зв'язку з його расою, громадянством, національністю, політичними переконаннями, віросповіданням або приналежністю до певної соціальної групи (у тому числі за ознакою сексуальної орієнтації). Загроза може надходити не лише від державного органу, а й від осіб чи організацій, які не належать до державних органів, таких як терористичні угруповання, клани, картелі або члени сім'ї.

Для проведення процедури надання притулку існують спеціальні відомства: в Австрії – Федеральне відомство у справах іноземців і надання притулку (*Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl (BFA)*); у ФРН – Федеральний державний заклад у складі міністерства внутрішніх справ Німеччини Федеральне відомство у справах міграції та біженців (*Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF)*). Зазвичай послуговуються короткою назвою – Федеральне відомство (*Bundesamt*), яку використовуватиму і я у цьому дослідженні. Як правило, саме Федеральне відомство враховує, чи можна було знайти захист також на батьківщині, наприклад, переїхавши на небезпечну територію. Федеральні відомства мають відділення, місцеві підрозділи, які знаходяться у федеральних землях Австрії та ФРН.

¹⁵ Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. С. 771.

Для того, щоб подати клопотання про надання притулку (*Asylantrag, Asylerstantrag*) (офіційна назва – це клопотання про надання міжнародного захисту), азіюлянтам необхідно перетнути кордони ФРН або Австрії, тому що така заява не подається в дипломатичні представництва.

Фрейм ASYLVERFAHREN /ASYLUM PROCEDURE GERMANY моделюється у вигляді таких слотів (вузлів верхнього рівня): ASYLGESUCH / ASYLUM SEEKER, ASYLANTRAG / ASYLUM APPLICATION, DUBLIN-PRÜFUNG / DUBLIN EXAMINATION, ANHÖRUNG / HEARING, ENTSCHEIDUNG / DECISION-MAKING. Наведені слоти містять набуті в результаті попереднього досвіду знання про стереотипну ситуацію отримання притулку в Німеччині: ASYLGESUCH / ASYLUM SEEKER – прохання про притулок і реєстрація прохача притулку в одному з офіційних органів (прикордонному відомстві (*Grenzbehörde*), поліції (*Polizei*), відомстві у справах іноземців (*Ausländerbehörde*), центрі прибуття (*Ankunftszentrum*), центрі первинного прийому претендентів на притулок (*Erstaufnahmeeinrichtung*)); ASYLANTRAG / ASYLUM APPLICATION – подання заяви про надання притулку; DUBLIN-PRÜFUNG / DUBLIN EXAMINATION – Дублін-контроль, дублінський регламент; ANHÖRUNG / HEARING – слухання, найважливіший етап процесу розгляду заяви про надання притулку; ENTSCHEIDUNG / DECISION-MAKING – ухвалення висновку про надання притулку.

У Координаційному центрі для новоприбулих (*Anlaufstelle für Neuankömmlinge*) (ФРН) за допомогою загальнонімецької системи розподілення «EASY» визначається, яка федеральна земля повинна прийняти азіюлянтів. Якщо виявиться, що за прийом азіюлянта відповідає та чи інша федеральна земля, то він отримує білет на поїзд за державний кошт, щоб потрапити до компетентного закладу, де повинен зареєструватися в Земельній службі у справах біженців (*Landesamt für Flüchtlingsangelegenheiten*) у ролі претендента на отримання статусу біженця. Реєстрація триває два дні. У перший день азіюлянту видається підтвердження прибуття (*Ankunftsnachweis*), яке служить часовою посвідкою особи, є підґрунтям для отримання грошової допомоги. У цьому підтвердженні фіксується прізвище азіюлянта, його дата народження і громадянство, а також розміщується його фотографія. Окрім цього, у азіюлянта знімають відбитки пальців. На другий день проводиться

медичне обстеження. Після того азіянт отримує першу грошову допомогу. Для цього він приносить усі особисті документи (закордонний паспорт, свідоцтво про народження, посвідчення особи або водійське посвідчення). Після офіційного подання заяви про надання притулку азіянт отримує дозвіл на тимчасове перебування (*Aufenthaltsgestattung*) – головний документ, за допомогою якого азіянт може підтвердити свою особу у випадку можливого (поліцейського) контролю. Дозвіл на проживання є територіально обмежено районом, де знаходиться компетентний заклад прийому біженців (*Aufnahmeinrichtung*). Отож лише після реєстрації відбувається процедура прийому в закладі прийому біженців, яке слугує місцем проживання і забезпечує азіянтів усім необхідним. Термін розміщення в цьому закладі становить не менше шести тижнів і не більше шести місяців.

Термінали ж фрейму ASYLVERFAHREN /ASYLUM PROCEDURE GERMANY, вузли нижчого рівня, заповнюються мовними одиницями азіяльно-правового дискурсу, які беруть участь у вербалізації процесу розгляду заяви про надання притулку, який регулюється у ФРН Законом про надання притулку (*Asylgesetz*). Театралізована природа азіяльно-правового дискурсу простежується у використанні учасників слухання /інтерв'ю (працівника Федерального відомства, біженця з адвокатом чи другом, перекладача) підготовленого мовлення та спонтанного діалогічного мовлення. Слот ANHÖRUNG / HEARING наповнюється типовими запитаннями, до яких азіянт зобов'язаний добре підготуватися, щоб чітко відповідати на них в офісі, прототипному місці реалізації слухання (при цьому краще звернутися за допомогою до спеціальної консультуючої організації (*Beratungsstellen*) чи до свого адвоката). Наведемо типові запитання працівника Федерального відомства до азіянта: *Sprechen Sie neben der / den angegebenen Sprache(n) noch weitere Dialekte? Besitzen oder besaßen Sie noch weitere Staatsangehörigkeiten? Gehören Sie zu einem bestimmten Stamm/ einer bestimmten Volksgruppe? Können Sie mir Personalpapiere wie z.B. einen Pass, Passersatz oder Personalausweis vorlegen? Aus welchen Gründen können Sie keine Personalpapiere vorlegen? Haben Sie in Ihrem Heimatland Personalpapiere wie z.B. einen Pass, Passersatz oder einen Personalausweis? Können Sie mir sonstige Dokumente / z.B. Zeugnisse, Geburtsurkunde, Wehrpass, Führerschein über Ihre Person vorlegen? Haben oder hatten Sie ein Aufenthaltsdokument / Visum für die*

Bundesrepublik Deutschland oder ein anderes Land? Nennen Sie mir bitte Ihre letzte offizielle Anschrift im Heimatland! Nennen Sie bitte Familienname ggf. Geburtsname, Vorname, Geburtsdatum und -ort Ihres Ehepartners sowie Datum und Ort der Eheschließung! Wie lautet dessen Anschrift (falls er/sie sich nicht mehr im Heimatland aufhält, bitte die letzte Adresse und die aktuelle angeben)? Welchen Beruf üben Sie in der Bundesrepublik aus? Haben Sie Wehrdienst geleistet? Haben Sie an Demonstrationen oder sonstigen Veranstaltungen gegen das Regime in Ihrem Heimatland teilgenommen? Waren Sie schon früher mal in der Bundesrepublik Deutschland? Haben Sie bereits in einem anderen Staat Asyl oder die Anerkennung als Flüchtling beantragt oder zuerkannt bekommen? Wurde für einen Familienangehörigen in einem anderen Staat der Flüchtlingsstatus beantragt oder zuerkannt und hat dieser dort seinen legalen Wohnsitz? Haben Sie Einwände dagegen, dass Ihr Asylantrag in diesem Staat geprüft wird? Bitte schildern Sie mir, wie und wann Sie nach Deutschland gekommen sind. Geben Sie dabei an, wann und auf welche Weise Sie Ihr Herkunftsland verlassen haben, über welche anderen Länder Sie gereist sind und wie die Einreise nach Deutschland erfolgte! Wann sind Sie in die Bundesrepublik Deutschland eingereist? Reisten Sie mit einem LKW in die Bundesrepublik Deutschland ein? Haben Sie in einem anderen Land schon einmal einen Asylantrag gestellt? Wurden Sie vielleicht in einem anderen Land erkennungsdienstlich behandelt? Haben Sie Verwandte in Deutschland? Hat Ihr(e) Partner/in Geschwister? Was hat Ihr Ehemann gearbeitet? Wo haben Sie Ihren Lebensunterhalt verdient? Was hat Ihre Ausreise gekostet? Wo hatten Sie das Geld her? Тобто працівник відомства розпитує азіянта про життя на батьківщині (Haben Sie Kinder (bitte alle auch die volljährigen mit Familiennamen, Vornamen, Geburtsdatum und -ort angeben)? Wie lautet deren Anschrift (falls sich Kinder nicht mehr im Heimatland aufhalten, bitte die letzte Adresse dort und die aktuelle angeben)? Nennen Sie mir bitte Namen, Vornamen und Anschrift Ihrer Eltern! Haben Sie Geschwister, Großeltern, Onkel oder Tante(n), die außerhalb Ihres Heimatlandes leben? Unterstützen Sie Ihre Verwandten in Ihrem Heimatland wirtschaftlich? Wie lauten die Personalien Ihres Großvaters väterlicherseits? Welche Schule(n)/Universität(en) haben Sie besucht? Welchen Beruf haben Sie erlernt? Bei welchem Arbeitgeber haben Sie zuletzt gearbeitet?), а, головне, про причини втечі до Німеччини (Waren Sie in Ihrem Heimatland in irgendeiner Art politisch betätigt? Was war für Sie denn jetzt wesentlicher Anlass, warum Sie (bzw. Ihr

Ehemann/ Ihre Frau) das Dorf/ die Stadt verlassen haben? Wie kamen Sie denn auf die Idee bzw. warum haben Sie Ihr Heimatland verlassen? Wovon lebt Ihre Familie im Heimatland? Womit hätten Sie schlimmstenfalls zu rechnen gehabt, wenn Sie in Ihrem Dorf/ in Ihrer Stadt geblieben wären?). Однак азіюлянту можуть бути поставлені спонтанно ще інші запитання. Азіюлянт повинен повідомити про небезпеку, яка, на його думку, очікує його у випадку повернення на батьківщину.

Чим більше правдивих деталей азіюлянт розповість, тим простіше буде Федеральному відомству у справах міграції й біженців зрозуміти його історію втечі, яку працівник відомства записує до протоколу, звертаючися до азіюлянта із запитанням: *Haben Sie diesem Protokoll noch wesentliches hinzuzufügen?* Якщо азіюлянт має докази переслідування на батьківщині, тоді він повинен обов'язково надати їх працівникові, який проводить слухання (світлини, відео, листи в електронній та паперовій формах, документи, газетні статті, медичні довідки, довідки з поліції, дописи в соціальних мережах, свідчення очевидців). За кілька днів чи тижнів азіюлянт (або його адвокат) отримує протокол поштою, який є основою для прийняття рішення Федеральним відомством у справах міграції й біженців. Азіюлянту слід уважно його прочитати й негайно в письмовій формі повідомити про можливі помилки чи прогалини протоколу до Федерального відомства. Отож у слуханні поєднуються елементи різних жанрів: ділового та особистіснозорієнтованого, що свідчить про жанрово-гібридні особливості азіюльного дискурсу.

Фрейм *ASYLVERFAHREN /ASYLUM PROCEDURE AUSTRIA* моделюється у вигляді двох слотів: *ZULASSUNGSVERFAHREN* та *INHALTLICHES VERFAHREN*.

Слот *ZULASSUNGSVERFAHREN* містить за Дублінським регламентом процедуру допуску, тобто процедуру допуску клопотання до розгляду по суті, яка розпочинається розпорядженням Федерального відомства. Прохачів притулку спрямовують до одного з центрів прийому біженців, де вони і проходять цю процедуру. Їм видають зелену карту (*grüne Karte*), яка офіційно зветься картою-посвідкою про проходження процедури допуску (*Verfahrenskarte*). Азіюлянт не має права залишати межі адміністративного району, у якому знаходиться центр прийому. Це називаємо обмеженням свободи пересування в межах адмінрайону (*Gebietsbeschränkung*).

Слот INHALTLICHES VERFAHREN містить процедуру допуску до розгляду справи по суті (*inhaltliches Verfahren, Zulassung des Verfahrens, zugelassenes Verfahren*): розгляд причин втечі й обґрунтованість клопотання про надання притулку. Азюлянту видають білу карту (*weiße Karte*), яка офіційно називається картою-дозволом на перебування в Австрії (*Aufenthaltsermächtigungskarte*) до завершення процедури. Прохач притулку повинен сприяти проведенню процедури (*Mitwirkungspflicht*), тобто надати повну інформацію, усі документи (за наявності), вчасно з'являтися на інтерв'ю та зустрічі.

Притулок в Австрії надається лише на три роки тим біженцям, які змогли переконливо викласти, що їх переслідують в рідній країні або їм загрожує переслідування. По завершенню трьох років Федеральне відомство у справах іноземців і надання притулку проводить перевірку з метою вияснити, чи існує до сих пір загроза переслідування на батьківщині, і у випадку позитивного рішення продовжує притулок. Особі, яка отримала притулок за новими правилами, видається карта визнаних біженців (*Karte für Asylberechtigte*), яка слугує посвідкою особи і підтверджує право володаря на перебування в Австрії.

В Австрії особа, яка подає клопотання про притулок спочатку проходить реєстрацію в органах поліції, котра містить первинне опитування (*Erstbefragung*), яке слугує для встановлення особи та в'язнення маршруту втечі (*Fluchtweg*), і заходи по забезпеченню ідентифікації особи (фотографування і зняття відбитків пальців) (*erkennungsdienstliche Behandlung*). Потім поліція спрямовує протокол про реєстрацію та первинне опитування до Федерального відомства, яке і віддає розпорядження про одну з подальших дій (*Anordnung des Bundesamtes über die weitere Vorgangsweise*): доставити прохача притулку до центру прийому біженців (*Erstaufnahmestelle, EAST*) або до однієї з регіональних дирекцій Федерального відомства (*Regionaldirektion*). За рахунок держави азюлянт може сам вирушити у вказаний йому розподільний центр (*Verteilerzentrum*).

Для з'ясування обставин справи співробітник Федерального відомства, референт, проводить з азюлянтом співбесіду (*Einvernahme*), в практиці його часто називають інтерв'ю. Про зміст інтерв'ю складається протокол (*Protokoll, Niederschrift*) німецькою мовою. Після завершення інтерв'ю протокол перекладається на мову

азюлянта і той повинен його підписати, якщо з ним погоджується, але має також можливість його виправити чи доповнити. Азюлянт може попросити копію протокола. Під час особистого подання заяви азюлянту також допомагає перекладач. У ході процедури австрійські органи можуть скористатися матеріалами зі спеціальної бази даних – документацією про країни-походження (*Staatendokumentation*) і запропонувати азюлянту висловити свою думку про ситуацію в його країні.

У ФРН записані відомості звіряються з Центральним реєстром обліку іноземців (*Ausländerzentralregister*) і Федеральним відомством карної поліції (*Bundeskriminalamt*), щоб запевнитися, чи не було подано декілька заяв, і встановити, чи азюлянт подав заяву вперше чи повторно. Крім цього, через загальноєвропейську систему може бути встановлено, чи не належить процес розгляду заяви азюлянта про надання тимчасового притулку або статусу біженця до компетенції іншої держави.

У ФРН біженців, які не мають достатніх засобів на існування, забезпечують за рахунок держави житлом, харчуванням і необхідними соціальними послугами. Система заходів з надання матеріальної та соціальної допомоги біженцям у Австрії називається державною програмою базової допомоги біженцям (*Grundversorgung*). Державна базова допомога надається шукачам притулку, у яких їх справа знаходиться ще на стадії розгляду; на певний перехідний період після винесення позитивного рішення; особам, які отримали статус субсидіарного захисту або відмову на отримання притулку, якщо їх депортація неможлива з юридичних або фактичних причин; також особам, які отримали відмову в рамках Дублінської процедури та повинні бути депортовані в іншу країну ЄС, відповідальну за розгляд їх справи. У всіх випадках допомога надається тільки за умови, якщо азюлянт не спроможний сама себе забезпечити засобами до існування.

Азюлянтів, які успішно пройшли процедуру допуску в Австрії, поселяють в гуртожитки-пансіони для біженців (*Heim für Asylwerber, betreute Unterkunft*, офіційно: *Grundversorgungseinrichtung*), які знаходяться на федеральних землях (*Bundesland, Land*). З цього моменту надання базової допомоги належить до компетенції федеральних земель і в реалізації програми можуть бути відмінності між окремими землями. У столицях (адміністративних центрах) земель створено центри базової допомоги (*Grundversorgungsstellen*),

які проводять конкретну роботу з надання допомоги. Вони підпорядковуються уряду відповідної землі (*Landesregierung*), входять в систему адміністративних органів землі та можуть мати різні назви. В окремих землях у наданні базової допомоги, різних видів консультацій щодо юридичних та соціальних тем, можуть брати участь і неурядові організації, зазвичай вживається англійське скорочення NGO (див. детальніше www.asyl.at): *Caritas*, *Diakonie Flüchlingsdienst*, *Asyl in Not*.

У певних випадках є можливість азіюлянту отримати житло також в орендованій квартирі або поміяти пансіон в межах однієї федеральної землі, але це потрібно узгодити з центром базової допомоги. Якщо прохач притулку не з'являється в гуртожитку-пансіоні протягом деякого часу, надання базової допомоги може бути припинено. Перебування в гуртожитку-пансіоні регулярно контролюється. Крім надання житла, програма базової допомоги охоплює: допомогу на харчування (*Verpflegungsgeld*), якщо біженець сам організовує своє харчування; кишенькові гроші (*Taschengeld*); отримання інформації та консультації від соціальних працівників; медичний страховий поліс; чеки або кошти на одяг (*Kleidungsgeld*) та на шкільне приладдя (*Schulgeld*); безкоштовний транспорт у випадку переїзду з одного пансіону в інший, а також для поїздок на обов'язкові зустрічі в державні органи.

Але перш ніж приєднати прохача притулку в австрійську систему базової допомоги відбувається оцінка його матеріального становища (*Bewertung der Hilfsbedürftigkeit*), щоб з'ясувати, наскільки він дійсно потребує матеріальної допомоги. Такими, що потребують допомоги (*hilfsbedürftig*) вважаються особи, які не спроможні самостійно забезпечити себе та членів своєї сім'ї, які з ним проживають, засобами для задоволення життєвих потреб, а також не отримують такі кошти від інших осіб або організацій. Той, хто має власний дохід, майно, машину або отримує матеріальну допомогу від третіх осіб, не потребує допомоги. У такому випадку азіюлянт може бути не прийнятим в систему базової допомоги, виключений з неї або розмір допомоги може бути зменшений. Рішення про відмову в наданні базової допомоги, про її скорочення або припинення можна оскаржити. Під час подання скарги надається допомога юридичного консультанта. Якщо з'ясується, що азіюлянт, який отримує базову допомогу, мав чи має достатньо власних коштів на проживання, то він повинен відшкодувати витрати за базову допомогу. Рішення про

відшкодування витрат також можна оскаржити. Так само, як і в процедурі надання притулку, азіянт зобов'язаний сприяти адміністративним процедурам, пов'язаним з наданням базової допомоги (*Mitwirkungspflicht*). Зокрема, він повинен пред'явити всю необхідну інформацію для оцінки матеріального становища, повідомити в центр базової допомоги про будь-які зміни в сімейних обставинах, доходах або в майні. Він також зобов'язаний негайно повідомити органам з надання притулку будь-яку зміну своєї адреси.

Отож азіяльно-правовий дискурс аналізуємо як особливий тип інституційного дискурсу, який становить собою статусно-зорієнтовану взаємодію його учасників відповідно до системи рольових приписів і норм поведінки в реальних азіяльно-правових ситуаціях інституційного спілкування. Звідси випливає чіткий характер азіяльно-правового дискурсу як за формою, так і за змістом:

- за місцем (тільки на території країни, у якої просять азіяно, федеральні землі, Федеральне відомство, поліцейський відділок, центри, гуртожитки-пансіони);

- за часом (чіткі терміни до виконання процедури про надання притулку);

- за суб'єктом (працівник відомства, поліціант, азіянт);

- за формою (клопотання, оскарження, рішення, закон).

Хронотоп азіяльно-правового дискурсу становить обстановка: територіальна обстановка на території країни, у якої просять притулку, і дипломатична обстановка у приміщенні посольства або дипломатичного представництва на території іноземної держави.

Азіяльно-правовий дискурс як система складається з таких елементів:

- учасників азіяльного права, які виступають в ролі комунікатора і комуніканта, від держав як суб'єктів міжнародних відносин до окремого індивіда;

- азіяльно-правової інформації (азіяльно-правових текстів);

- каналів передавання азіяльно-правової інформації.

Комунікатор (адресант) – це держава та її органи (*BFA, BAMF*), які уповноважені надавати азіяльне право, а також неурядові організації, наприклад, *#UnterkunftUkraine*. Комунікант (адресат) – це той суб'єкт азіяльного права, якому призначено азіяльно-правову інформацію, яка йде від адресанта, і який повинен дотримуватися правил і норм. Учасниками азіяльно-правового дискурсу є:

- азіюлянт, прохач притулку, особа, яка подає клопотання про отримання притулку (*Asylbewerber, Asylantragsteller, Asylwerber*);
- референт (*Referent*) розглядає справу та проводить процедуру, представники державних органів, відомств у справах азіюлянтів (*Asylbehörde, zuständige Asylbehörde, zuständige Behörde*);
- безкоштовні юридичні консультанти, експерти з азіюльного права (*Rechtsberater*);
- регіональні соціпрацівники (*Regionalbetreuer, Sozialbetreuer*);
- перекладачі (*Dolmetscher*);
- члени неурядових організацій (*NGO*);
- законний представник (*gesetzlicher Vertreter*), особа, яка має право представляти інтереси неповнолітніх (батьки, опікун);
- особа, яка отримала притулок в Австрії (*Asylberechtigter*), визнаний біженець (*anerkannter Flüchtling, Konventionsflüchtling*), на прохання якого видається спеціальний документ *Konventionspass* – паспорт біженця в Австрії;
- контингентні біженці (*Kontingentflüchtlinge*).

Цікаво, що статус адресата зазнає змін (від *Asylwerber* до *Asylberechtigter*): особисті очікування, які тісно пов'язані з установками, припускають право очікувати від інших визнання їх рольової позиції (*anerkannter Flüchtling*), відповідну поведінку оточуючих, узгодженої з їх роллю, а також власної поведінки азіюлянта, відповідно очікуванням оточуючих. Згідно німецького законодавства, контингентними біженцями (*Kontingentflüchtlinge*) є біженці з кризових регіонів світу, які були прийняті Німеччиною в рамках актів міжнародної гуманітарної допомоги. Йдеться про певні групи іноземців, які отримали це право з гуманітарних причин або у зв'язку з політичними інтересами ФРН. У 1975 році статус контингентних біженців отримали близько 30 000 в'єтнамців, які втекли з Південного В'єтнаму після встановлення там комуністичного режиму. А з 1990-х років такий статус надавався емігрантам єврейського походження з республік колишнього СРСР.

У структурі відносин особистості до азіюльно-правової інформації виокремлюємо чотири складники, які впливають на характер функціонування азіюльно-правового дискурсу:

1. Інтегральне прийняття чи відмова азіюльно-правової інформації (прийняття чи неприйняття пропозиції, наприклад, подання клопотання (*Asylantrag*)).

2. Дистанцію між азюльно-правовою інформацією, яка надходить, і комунікантом (відмова від перегляду протоколу).

3. Форми і напрями контролю азюльно-правової інформації, яку сприймає реципієнт (відмова прийняти заяву, намір здійснити навмисне протиправне діяння).

4. Соціальну бажаність / небажаність поведінки при отриманні різного роду азюльно-правової інформації (виконання чи відмова від вимог проживати в закладі прийому біженців; в закладі для первинного прийому біженців. Відносно азюлянта застосовується обов'язок проживати у визначеному місці в рамках закону про осіб, які звернулися за наданням притулку (*Residenzpflicht*). Це означає, що в найближчий час він не має права полишити район знаходження відомства у справах іноземців (*Ausländerbehörde*), у якому знаходиться заклад, а також він немає права працювати.

Усю інформацію, що циркулює в азюльно-правовій системі, умовно можна розподілити на дві групи: власне азюльно-правова інформація (уся інформація, яка пов'язана з азюльним правом) та різноманітна інформація, яка є об'єктом правовідносин (уся інформація, яка розповсюджується засобами масової інформації). Крім того, азюльно-правову інформацію залежно від того, від кого вона походить і на що спрямована, розділимо на три групи: офіційна азюльно-правова інформація; інформація індивідуально-правового характеру; неофіційна азюльно-правова інформація. Офіційна азюльно-правова інформація – це інформація, яка надходить від уповноважених державних органів, яка має юридичне значення та спрямована на регулювання суспільних відносин. Офіційна азюльно-правова інформація, до якої належать відомості про азюльне право або закони в широкому смислі слова, поділяється на нормативну азюльно-правову інформацію та іншу офіційну азюльно-правову інформацію. Нормативна азюльно-правова інформація становить ядро усієї азюльно-правової інформації і становить сукупність нормативних азюльно-правових актів.

Вище ми уже згадували про Женевську конвенцію про статус біженця (*Genfer Flüchtlingskonvention (GFK)*) – міжнародний договір, який визначає, хто може бути визнаний біженцем, який захист використовують біженці в країні, що приймає, які права та обов'язки вони мають по відношенню до неї.

Зупинимось детальніше на процедурі допуску за Дублінським регламентом Європейського Союзу (*Dublin Verordnung*), у якому

викладено низку правил, критеріїв щодо відповідальності або невідповідальності країни за розгляд клопотання про притулок (*Zuständigkeit /Unzuständigkeit*). У межах цього розділу неможливо навести усю Дублінську процедуру (*Dublin-Verfahren*). Однак зазначимо, що в рамках Дублінської процедури спочатку визначається, чи інша європейська держава не займається розглядом заяви азіюлянта. Таким чином, забезпечується перевірка кожного клопотання про надання притулку, яку подають на так званій території Дублінської згоди (в ЄС, Норвегії, Ісландії, Швейцарії або Ліхтенштейні). Якщо азіюлянт уже зареєструвався в одній із вказаних країн або уже подав там заяву про надання притулку, то інша країна не може надати додатковий захист у вигляді притулку. Якщо заява про надання притулку підлягає розгляду в іншій державі, туди і спрямовується запит про прийом. У випадку підтвердження іншої держави Федеральне відомство приймає відповідне рішення. Упродовж одного тижня азіюлянт може оскаржити його або подати термінове клопотання в компетентний Адміністративний суд (*Verwaltungsgericht*). До прийняття судового рішення щодо термінового клопотання передача заяви в первісну країну неможлива. Якщо упродовж шести місяців передача не відбувається, підвідомчість зберігається за державою, в якій азіюлянт останній раз подав заяву про надання притулку. За певних обставин цей термін може бути продовжений.

У Дублінській процедурі сімейні стосунки можуть відігравати головну роль при визначенні держави, яка відповідальна за розгляд клопотання про надання притулку. Це стосується випадку, коли втікали два або кілька членів сім'ї. Держава, що надала притулок одному з членів сім'ї, зобов'язана розглянути по суті й клопотання інших членів сім'ї. Однак, за умови, що є їхня взаємна згода. Держава, яка розглядає по суті клопотання одного з членів сім'ї, зобов'язана розглянути й прохання інших членів сім'ї. За умови, що є взаємна згода. Членами сім'ї згідно Дублінського регламенту є: чоловік / дружина азіюлянта; неодружений партнер азіюлянта (*Lebenspartner*); неповнолітні діти азіюлянта (якщо вони ще не одружені / незаміжні); батько, мати або опікун неповнолітнього азіюлянта (якщо він ще не одружений / вона ще незаміжня). Якщо двоє або кілька членів сім'ї просять притулок і Німеччина є відповідальною за розгляд їх справ, тоді діють особливі правила. Їх клопотання розглядаються окремо, але якщо хоча б один з них

отримує позитивне рішення, то це рішення поширюється і на інших членів сім'ї, незалежно від конкретного результату їх процедури. Така процедура, мета якої є збереження єдності сім'ї, називається *Familienverfahren* – процедура надання притулку членам сім'ї.

З метою ефективного дотримання Дублінських правил було створено комп'ютерну систему збереження відбитків пальців «Євродак» (*Eurodac*), яка допомагає органам держав-членів Європейського Союзу ідентифікувати осіб, що просять притулку, або осіб, які були затримані як нелегали на території однієї з країн ЄС чи під час спроби нелегально перетнути зовнішні кордони ЄС.

Інформація індивідуально-правового характеру, яка має юридичне значення, – це інформація, яка походить від різних суб'єктів права, які не мають владних уповноважень. Вона спрямована на створення, зміну, припинення конкретних правовідносин. Правову інформацію індивідуально-правового характеру, яка має юридичне значення, поділяємо на клопотання й оскарження. Як уже було описано вище, важливим елементом процесу розгляду заяви про надання тимчасового притулку або статусу біженця є заслуховування заявника або інтерв'ю. Азюлянту до прослуховування слід проконсультуватися в гуманітарній організації (*Hilfsorganisation*) або у адвоката, і з'явитися на прослуховування добре підготовленим. Якщо азюлянт не може з'явитися до назначеного терміну за станом здоров'я або в силу інших вагомих причин, він обов'язково повинен у письмовому режимі скасувати його. Якщо азюлянт не з'явився без поважної причини, можливе відхилення його клопотання або призупинення процесу. Заслуховування не є відкритим, однак азюлянта можуть супроводжувати адвокат або інша довірена особа згідно Адміністративно-процесуального закону (§14 абз.4 VwVfG). Неповнолітні без супроводу приходять зі своїм опікуном. Під час заслуховування азюлянтам надається достатньо часу, щоб викласти причини своєї втечі та життєві обставини, а також автобіографію. Відповідальний за прийняття рішення орган, Федеральне відомство у справах міграції та біженців, як правило, загалом ознайомлюється з обставинами на батьківщині азюлянта, який зобов'язаний відповідати правдиво і показати, якщо є, докази. Щоб уникнути помилок або непорозумінь, уся бесіда перекладається та істотний зміст протоколюється і на вимогу азюлянта до підписання перекладається на його мову з метою внесення виправлень або

доповнень у свої покази. Після заслуховування азіюлянта Федеральним відомством розпочинається процес прийняття рішення про надання притулку. Особливу увагу приділено особам, які потребують особливий захист: неповнолітні без супроводу, вагітні жінки, батьки-одинаки, жертви тортур, особи, які отримали травми, особи, яких переслідують за статевими ознаками, а також жертви торгівлі людьми.

До сфери азіюльно-правового дискурсу можуть належати не лише тексти законів (*Grundgesetz*), а й живе спілкування в азіюльно-правовому дискурсі, наприклад, інтерв'ю / заслуховування. Також можемо стверджувати, що особливу роль в азіюльно-правовому дискурсі відіграє медійний дискурс. Оскільки саме через засоби масової інформації розповсюджуються тексти законів, інших нормативних актів, а також важлива для азіюлянтів інформація, наприклад, на таких сайтах <https://www.asylindeutschland.de/>, <https://www.handbookgermany.de/>, <https://www.bamf.de/>. На сайті [asylindeutschland.de](https://www.asylindeutschland.de) азіюлянти можуть переглянути фільм з короткою первинною інформацією, яку перекладено 14 мовами. Анімаційний фільм, який триває 6,23 хв., не є повною правовою консультацією, проте призначений для біженців у Німеччині та мовить про порядок проведення інтерв'ю у Федеральному відомстві. На сайті [handbookgermany.de](https://www.handbookgermany.de) є навіть тематичний розділ Ukraine, у якому азіюлянт знайде достовірну та актуальну інформацію англійською, німецькою, українською мовами про ситуацію на кордонах, про в'їзд та подальше перебування у ФРН для громадян України.

Крім того, структура азіюльно-правового дискурсу дає змогу визначити сфери його дотику-перехрещення з іншими різновидами інституційного дискурсу (політичним, науковим, релігійним).

З огляду комунікативно-діяльнісного підходу, азіюльно-правовий дискурс у сучасному динамічному суспільстві становить собою соціально-комунікативну діяльність суб'єктів азіюльно-правових стосунків по установленню необхідної нормативно впорядкованої поведінки у сфері азіюльно-правової комунікації.

У цьому дослідженні не можна оминати і концептуальний підхід. Специфіка азіюльно-правового дискурсу на сучасному етапі проявляється і у плані таких ціннісних домінант, як дотримання норм азіюльного права, справедливість, рівність, свобода, толерантність. Однією із основних складників змісту азіюльно-правового дискурсу є реалізація захисту азіюлянтів. Тому сфокусуємо увагу ще на

інституційному концепті ЗАХИСТ / ASYL, який трактуємо як ментальне утворення, яке висловлює сутність динамічної системи соціальних норм, стосунків, ролей, які вироблено з метою виконання важливих функцій суспільства, таких як, установлення істини, право на притулок, забезпечення безпеки держави, дотримання закону. Форму захисту для окремих біженців встановлює компетентний орган під час процесу розгляду заяви про надання тимчасового притулку або статусу біженця. В Німеччині розрізняють чотири форми захисту:

- право на отримання притулку на три роки §25 Abs. 1 Aufenthaltsgesetz (*Asylberechtigung*);
- захист біженців §25 Abs. 2 Satz 1 Alternative 1 (*Flüchtlingsschutz nach der Genfer Flüchtlingskonvention*);
- субсидіарний захист §25 Abs. 2 Satz 1, Alternative 2 Aufenthaltsgesetz (*subsidiärer Schutz*);
- національна заборона на депортацію §60 Abs. 5 und §60 Absatz 7 Aufenthaltsgesetz (*nationales Abschiebeverbot*).

У статті 16а Основного закону ФРН (*Artikel 16a Grundgesetz*) закріплено основне право на притулок, що і є підґрунтям для надання права про притулок. Усі жертви переслідування органів державної влади мають в Німеччині право на захист. Однак визнання права про притулок виключено у випадку, якщо азіюлянт в'їхав до Німеччини через так звану «безпечну» третю державу (усі країни ЄС, Норвегія, Ісландія, Ліхтенштейн і Швейцарія). Зазначимо, що вихідці з «безпечних» країн походження мають невеликі шанси отримати притулок у Німеччині, адже згідно закону, до «безпечних» країн належать ті, у яких не відбуваються політичні негуманні, позбавлені людяності та гідності переслідування. Утім, це аж ніяк не означає, що азіюлянт з такої країни буде негайно депортований з ФРН. Якщо іноземець надасть докази його політичного переслідування, їх в будь-якому випадку розглянуть в індивідуальному порядку. Загалом прохання азіюлянта з «безпечних» країн походження зазвичай відхиляють. На початку 2018 року до списку «безпечних» країн, депортація в які допускається за спрощеною процедурою, внесли Алжир, Марокко і Туніс. Раніше цей список поповнився Сербією, Македонією, Боснією і Герцеговиною, а також Албанією, Косово і Чорногорією. Крім того, в цей список потрапляють всі інші країни, якщо частка азіюлянтів, які отримують в Німеччині притулок, не перевищує п'яти відсотків від загальної кількості тих, що подали заяву.

Особи, які мають право на отримання притулку отримують дозвіл на перебування (*Aufenthaltserlaubnis*) терміном на три роки з необмеженим доступом до ринку праці. Вони мають право на возз'єднання з членами сім'ї. Якщо відповідна заява подається в межах трьох місяців з моменту визнання Федеральним відомством, тоді азіялянту не доведеться доводити, що він може забезпечити утримання членів його сім'ї. Через п'ять років (інколи через три роки) можна отримати постійний вид на проживання (*Niederlassungserlaubnis*), якщо уже не поширюється обмеження у праві вибору місця проживання (*Wohnsitzauflage*), а також виконано додаткові умови: забезпечення засобами до існування і певний рівень володіння німецькою мовою. Також існує дозвіл на постійне проживання в ЄС (*Erlaubnis zum Daueraufenthalt-EU*).

Субсидіарний захист надається, якщо заявникам загрожує серйозна небезпека через війну, смертну кару, тортури або нелюдське і принизливе поводження чи покарання. Крім цього, захист забезпечується мирним жителям, чие життя і недоторканість знаходиться під загрозою по причині навмисних насильницьких дій у ході озброєних конфліктів. Якщо Федеральне відомство надає субсидіарний захист, то відомство у справах іноземців (*Ausländerbehörde*) видає дозвіл на перебування терміном на один рік. Після завершення першого року дозвіл продовжується ще на два роки, поки триває дія підґрунтя для захисту. Особи, які отримали субсидіарний захист, як і визнанні біженці, мають необмежувальний доступ до ринку праці. Однак возз'єднання зі сім'єю у цьому випадку є надто складним процесом. Так, наприклад, у листопаді 2016 року Вищий адміністративний суд федеральної землі Шлезвіг-Гольштейн виніс рішення, згідно якого, громадяни Сирії, які покинули країну через громадянську війну, можуть розраховувати лише на субсидіарний захист.

В Австрії видається документ-посвідка про субсидіарний статус (*Karte für subsidiär Schutzberechtigte*) або сіра карта (*Graue Karte*). Якщо людина зі статусом субсидіарного захисту постійно знаходиться в Австрії протягом п'яти років, їй може бути наданий більш надійний статус у вигляді документу, який називається «дозвіл на постійне проживання в ЄС» (*Daueraufenthalt EU*). Але лише за умови, що вона здала екзамен рівня B1 з німецької мови, у неї є житло, страхівка і засоби до існування.

З метою захисту заявників, які не відповідають умовам для надання притулку, захисту біженців або субсидіарного захисту, відповідно до Закону про перебування § 60 абз. 5 и 7 AufenthaltG може бути надана національна заборона на депортацію, якщо депортація може призвести до порушення прав людини або суттєву та конкретну небезпеку життю, свободі або здоров'ю (випадок важкого захворювання, яке не лікується в країні походження, внаслідок чого існує небезпека погіршення здоров'я, якщо людина буде змушена повернутися).

У випадку національної заборони на депортацію видається дозвіл на перебування терміном на один рік, який може повторно продовжуватися і через п'ять років за відповідних умов може бути перетворено на постійний вид на проживання. Особи, стосовно яких накладено національну заборону на депортацію, не можуть отримати закордонний паспорт для біженців, так званий синій паспорт (*GFK-Pass, Blauer Pass*). Якщо у цих осіб немає закордонного паспорта або вони не можуть отримати новий, тоді їм видається так званий «сірий паспорт» (*Reiseausweis für Ausländer und Staatenlose (Grauer Pass)*).

Якщо біженцю в Австрії відмовлено у наданні притулку та в субсидіарному захисті, то за певних умов він має можливість легально залишатися там. Неофіційно це називають «*Bleiberecht*» – право залишитися, або іноді *humanitäres Aufenthaltsrecht* – гуманітарне право на проживання. Таке право можна попросити у випадку, якщо Федеральне відомство або Федеральний адміністративний суд винесли негативне рішення, але слід перевірити, чи не буде в результаті депортації порушено право особи на приватне та сімейне життя (ст. 8 Європейської конвенції з прав людини). У такому випадку азіянта не буде депортовано. Рішення Відомства (або Суду) містить пункт про неможливість депортації (*Unzulässigkeit der Rückkehrentscheidung auf Dauer*). Необхідно, щоб приватне та сімейне життя біженця було дуже тісно пов'язане з Австрією. У законі перераховано низку факторів, які відіграють роль при оцінюванні цих зв'язків та під час вирішення питання, чи є причини для «рішення залишитися». Дуже важливу роль відіграє ступінь інтеграції в країні. У будь-якому випадку рекомендується під час процедури зібрати та пред'явити документи, які підтверджують сімейні та особисті зв'язки на території країни. Якщо рішення містить пункт про постійну неприпустимість депортації, то

Федеральне відомство видає документ, який дає право на проживання в Австрії:

– дозвіл на проживання плюс (*Aufenthaltsberechtigung plus*): особа володіє німецькою мовою на рівні A2 (здатність спілкування в побутових ситуаціях) або вже займається трудовою діяльністю (дозвіл надає необмежений доступ до ринку праці);

– дозвіл на проживання (*Aufenthaltsberechtigung*): особа володіє німецькою мовою нижче рівня A2 і ще не займається трудовою діяльністю (дозвіл надає тільки обмежений доступ до ринку праці).

Обидва документи видаються спочатку на один рік, але згодом їх потрібно обміняти на інші документи, які мають іншу назву та видаються іншим відомством: *Aufenthaltsberechtigung plus* обмінюють на *Rot-weiß-rot Karte plus* (червоно-біло-червона карта плюс), просто *Aufenthaltsberechtigung* – на *Niederlassungsbewilligung* (дозвіл на поселення).

Загальна назва документів, які надають азіянту право на проживання в Австрії – *Aufenthaltsstitel* (дозвіл на проживання). Особа, стосовно якої прийнято рішення про депортацію, може подати прохання в Федеральне відомство. Однак таке прохання має шанс на успіх тільки, якщо після прийняття рішення про вигнання відбулися істотні зміни в його приватному та сімейному житті, які можуть бути постійним захистом від депортації.

Тактика дослідження азіяльно-правового дискурсу окреслює такі дискурсивні властивості, як інформативність (донесення азіяльно-правової інформації до азіянта), інтерактивність (ведення діалогу між учасниками під час інтерв'ю), інтертекстуальність (взаємодія достовірних знань, отриманих інститутом міжнародного або національного права) тощо. Така дискурсивність є способом комунікації, засобом висловлення азіяльної мови-мовлення, засобом формування нових правових актів, вихідним матеріалом утворення принципів азіяльно-правової свідомості, способом пізнання, засобом соціальної практики.

До основних функцій азіяльно-правового дискурсу належать: регулятивна, системно-організаційна, спонукальна, імперативна, функція інформаційного керування, нормативно-комунікативна, інтерактивна, інтерпретативна. Відповідно до регулятивної функції виокремлюємо три способи азіяльно-правового урегулювання: надання учаснику азіяльно-правових відносин суб'єктивних прав (дозволів на виконання певних дій); обов'язок як припис здійснювати

якісь дії; заборону, тобто зобов'язання утриматися від певних дій. Функція інформаційного управління полягає у тому, що за допомогою азюльно-правових норм доноситься до відомих учасників азюльно-правових відносин позиція держави-члена ЄС про дозволу або заборонену поведінку, повідомляється про засоби досягнення необхідних результатів, про наслідки порушення норм. Внаслідок цього інформування в азюльно-правовому дискурсі відбувається інформаційний вплив на суб'єктів азюльних відносин. Нормативно-комунікативна функція полягає у вираженні тільки в нормах, загальних формалізованих писаних правилах поведінки, які становлять собою юридично насичені регулятивні феномени. Азюльно-правове регулювання – це цілеспрямований специфічний вплив на поведінку азюлянтів і суспільні стосунки за допомогою азюльно-правових засобів.

Специфіка мови азюльно-правового дискурсу полягає у використанні поняттєво-сміслових мовних засобів, кліше та канцеляризмів. Азюльні терміни в азюльно-правовому дискурсі є свого роду застиглими формулами ціннісно-значимої інформації. Термін *Asyl* виглядає однаково у багатьох європейських мовах, тому для збереження інтернаціонального елемента і в українській мові пропонуємо вживати саме *азюль* (також *азиль*). Для того, щоб терміни українського азюльно-правового дискурсу не ізольовалися штучно від європейського та світового співтовариства, слід врахувати співвідношення інтернаціонального та національного. Головним пріоритетом у систематизації термінів азюльно-правового дискурсу є дослідження як лінгвальних, так і екстралінгвальних чинників, які впливають на функціонування термінів у сучасній європейській терміносистемі. Терміни, утворенні шляхом запозичення зовнішньої форми, зберігають інтернаціональне значення *Brain Drain*, *Brain Gain*, *Brain Waste*. Терміноелементи-англіцизми, які є цілком нормальними за своєю зовнішньою будовою та фонетичним оформленням для англійської мови, є незвичними для носіїв німецької та української мов. Наш «засів» на цьому етапі дослідження азюльно-правового дискурсу доволі скромний. Тому перспективою подальших розвідок вбачаємо у перекладознавчому аспекті дослідження термінів азюльно-правового дискурсу. Адже європейські реалії державно-адміністративного устрою і суспільного життя (назви адміністративних одиниць і державних інститутів,

суспільних організацій, поліцейських відділків) містять етнокультурні компоненти, не притаманні мові азіялянта.

ВИСНОВКИ

Викладені вище відомості можуть знайти своє практичне застосування при укладанні багатомовних тлумачних та перекладних азіяльно-правових словників, а виявлені нюанси, сподіваємося, послугують матеріалом для подальших теоретичних висновків й узагальнень.

Отже, азіяльно-правовий дискурс, який за своєю природою є схематизованим, нівельованим і нормованим, характеризується особливостями азіяльного права з огляду форми комунікації (регламентованість порядку, особливі процедури спілкування), способу комунікації (формалізованість спілкування) і змісту комунікації (сукупністю актів азіяльно-правової комунікації).

АНОТАЦІЯ

У розділі коротко охарактеризовано сучасну агоністику інтерпретації терміну «правовий дискурс», виокремлено його різновиди, охарактеризовано різновид міжнародно-правового дискурсу «азіяльно-правовий дискурс». Європейський азіяльно-правовий дискурс трактуємо як регламентовану відповідними історичними та соціокультурними кодами смислоутворювальну та відтворювальну діяльність, спрямовану на формулювання норм, правове закріплення, легімітацію, регулювання та контроль отримання та надання азіяльного права в Європі. Розділ присвячено комплексному дослідженню сучасного європейського азіяльно-правового дискурсу як типу інституційного спілкування з урахуванням фреймового підходу. Змодельовано фрейми ASYLVERFAHREN /ASYLUM PROCEDURE GERMANY та ASYLVERFAHREN /ASYLUM PROCEDURE AUSTRIA. Вербальна та невербальна інформація, наповнюючи слоти фрейму, визначає особливості цілісної змістової та структурної репрезентації фреймової організації сучасного європейського азіяльно-правового дискурсу. Наведено основні дискурсотвірні характеристики сучасного європейського азіяльно-правового дискурсу.

Література

1. Батичко Д. Європейська освітня міграційна політика: виклики для України. *European Political and Law Discourse*. 2020. Vol. 7, Issue 2. P. 79–84. Doi: 10.46340/eppd.2020.7.2.10.
2. Галицька О. Б., Буцмай Л. О. Терміни азильного права: транслятологічна специфіка. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень* : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих науковців, м. Луцьк, 12–13 травня 2021 р. Луцьк, 2021. С. 586–588.
3. Конституція України. Стаття 26. URL : <https://konstitutsiya.com.ua/st-26> (дата звернення: 21.07.2022).
4. Кравченко Н. К. Интерактивное, жанровое и концептуальное моделирование международно-правового дискурса. Київ : Реферат, 2006. 320 с.
5. Кудряченко А. І. Федеративна Республіка Німеччина : засади демократичного сходження : монографія. Київ : Фенікс, 2020. 656 с.
6. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 844 с.
7. Свящук А. Л. Проблеми прав біженців та виклики сучасності: навч. посібник. Харків: Вид. «ФОП Голембовська О. О.», 2018. 321 с.
8. Хомутова Т. Н., Шефер Е. А. Юридический дискурс: проблемы и перспективы исследования. *Вестник ЮУрГУ. Серия «Лингвистика»*. 2019. Т. 16, № 3. С. 44–53. DOI: 10.14529/ling190308.
9. Храмова Н. Г. Теория правового дискурса: базовые идеи, проблемы, закономерности : монография. Курган: Изд-во Курганского гос. ун – та, 2010. 396 с.
10. Шумило М. М. Азильне право. *Велика українська енциклопедія* : у 30 т. / проф. А. М. Киридон (відп. ред.) та ін. 2016. Т. 1 : А – Акц. URL: [https://vue.gov.ua/Азильне право](https://vue.gov.ua/Азильне_право) (дата звернення: 03.11.2021).
11. BAMF – Asylgeschäftsstatistik September 2021. URL: <https://www.bamf.de/SharedDocs/Meldungen/DE/2021/211006-asylgeschaeftsstatistik-september.html> (дата звернення: 03.11.2021).
12. Glossar zu Asyl und Migration. Version 5.0. Ein Instrument zur besseren Vergleichbarkeit – erstellt vom Europäischen Migrationsnetzwerk. Januar 2018. 421 S. URL: https://www.emn.at/wp-content/uploads/2018/07/emn-glossar-5-0_de.pdf (дата звернення: 03.06.2022).

13. Leikauf G., Eder M. Grundbegriffe des Asylverfahrens in Österreich. Terminologischer Führer Deutsch/Russisch. 44 S. URL: https://static.uni-graz.at/fileadmin/gewi-institute/Translationswissenschaft/Forschung/Asylterminologiefu_hrer_2016_Deutsch-Russisch.pdf (дата звернення: 14.03.2022).

14. Mittendrin im Abseits. Ethnische Gruppenbeziehungen im lokalen Kontext / Neckel S., Soeffner H.-G. (Hrsg.). Wiesbaden: VS, 2008. 251 S.

Information about the author:

Halytska Olena Boguslavivna,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Germany Philology
Lesya Ukrainka Volyn National University,
13, Voli Ave., Lutsk, 43025, Ukraine